

Real Academia Galega
Rúa Tabernas, 11
15001 A Coruña
Tlf. 981 207 308
Fax 981 216 467

secretaria@realacademiagalega.org
www.realacademiagalega.org

REAL ACADEMIA GALEGA

Breves reflexións sobre os escritores e os xornalistas

Discurso lido o día 9 de marzo
de 2013 no acto da súa recepción,
polo ilustrísimo señor don
Xosé Fernández Ferreiro
e resposta do excelentísimo señor don
Manuel Rivas Barrós

REAL ACADEMIA GALEGA

**Breves reflexións
sobre os escritores e os xornalistas**

O solemne acto académico
no que foron lidos os dous
discursos recolleitos no
presente volume celebrouse
o 9 de marzo de 2013
no Salón de Actos
da Real Academia Galega.

Edita
Real Academia Galega

ISBN: 978-84-87987-84-7
Depósito Legal: C 368-2013

© Xosé Fernández Ferreiro, 2013

© Real Academia Galega, 2013
*Concédesse permiso xeral para a publicación parcial
en periódicos en calquera lingua.
A publicación en revistas ou libros require
o consentimento da Real Academia Galega.
En todas as publicacións do discurso na súa totalidade
ou na súa maior parte é de obriga
a aparición do copyright sinalado arriba.*

Deseño da colección
Grupo Revisión Deseño

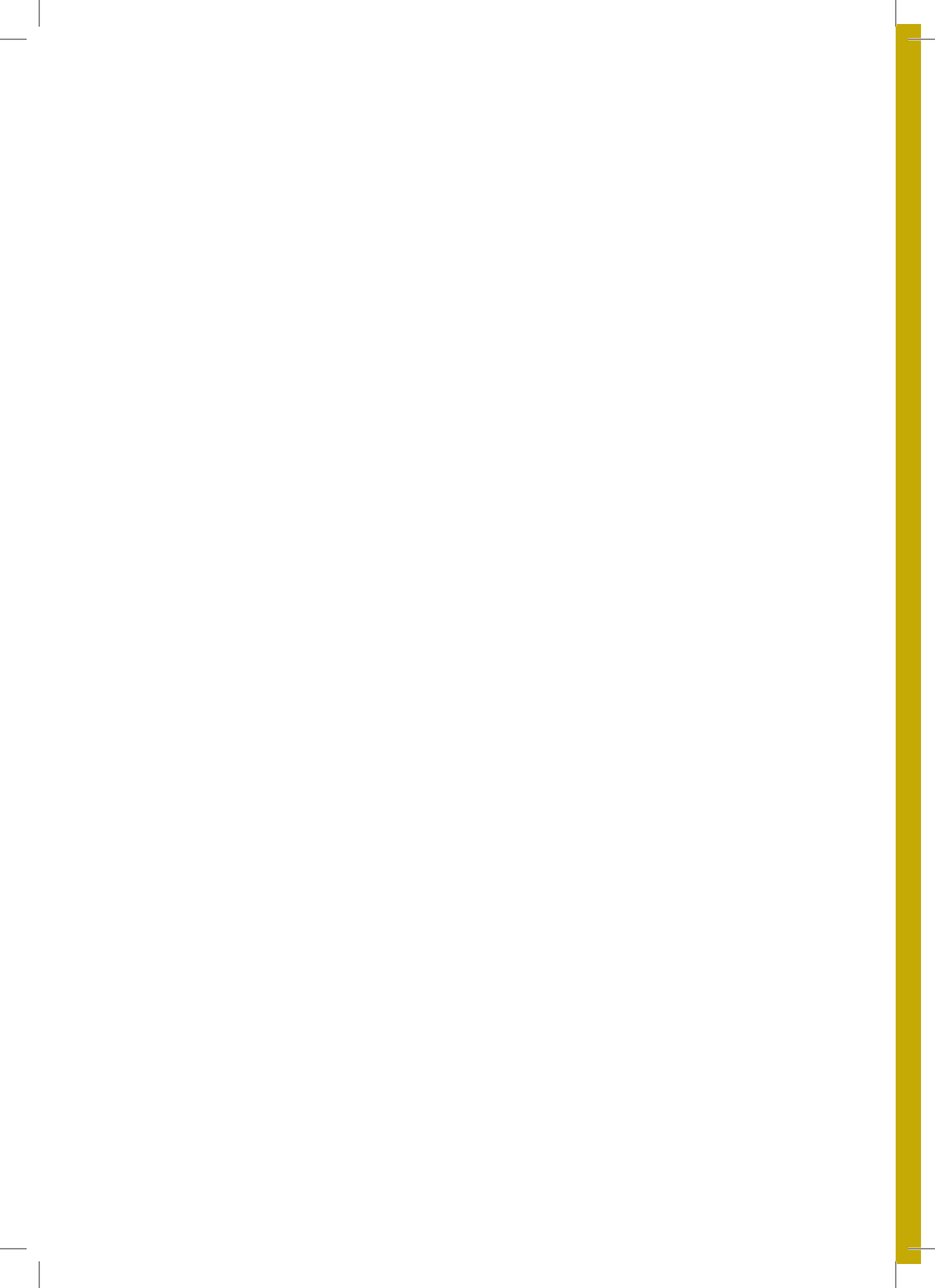
Impresión
Grafiber

Breves reflexións sobre os escritores e os xornalistas

REAL ACADEMIA GALEGA

A Coruña 2013

Breves reflexións
sobre os escritores e os xornalistas
Xosé Fernández Ferreiro

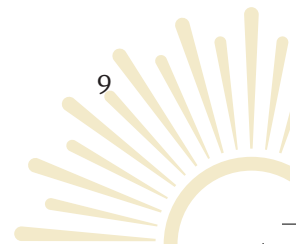
Excelentísimo señor Presidente da Real Academia Galega,
señoras e señores académicos, miñas donas e meus señores:

É para min un grande honor ser recibido como membro numerario desta Institución, polo que quero darlles as grazas máis sinceras a todos, especialmente a aqueles que me propuxeron como candidato e a cantos me votaron. Vou ocupar a cadeira que pertenceu ata o seu pasamento a don Francisco Fernández del Riego, circunstancia que tamén me aleda profundamente, polo que o meu agradecemento ten que ser dobre porque dobre considero a honra que me outorgan.

Don Francisco Fernández del Riego foi un galego excepcional que amou e serviu a Galicia, con paixón e sen descanso, en múltiples eidos, ó longo da súa dilatada vida. Naceu nas terras luguesas de Vilanova de Lourenzá o 7 de xaneiro de 1913 e morreu en Vigo o 26 de novembro de 2010, cidade da que foi veciño desde 1939. Moi poucos deben ser os galegos que non coñezan a Paco del Riego polo seu inxente traballo como escritor e xornalista, político, galeguista, orador, profesor, home de ben, conciliador e amigo de todos.

Desde moi novo sentiuse atraído pola literatura, a cultura, a política e todo aquilo que tiña algo que ver con Galicia. El e mais Cunqueiro colaboraron na revista *Vallibria* de Mondoñedo desde que ambos eran uns rapaces. En 1930 marcha a estudar Dereito á Universidade de Madrid. O día do Apóstolo de 1931 Fernández del Riego dá a coñecer na súa vila natal un manifesto patriótico -asinado tamén por Cunqueiro- pedindo a unión dos galeguistas das dúas vilas veciñas (Vilanova e Mondoñedo), pois uns eran de dereitas e outros de esquerdas, razón pola que tiñan frecuentes enfrontamentos. Este mesmo ano trasládase coa súa familia a Santiago. Segue cos seus estudos de Dereito, iniciando ó mesmo tempo os de Filosofía e Letras.

Desprega unha intensa actividade como xornalista. Dirixe a revista *Universitarios*. Pronto se converte nun líder estudantil. É elixido membro do Seminario de Estudos Galegos e afíliase ó Partido Galeguista nada máis ser fundado. Revélase coma un

grande orador político. Convértese axiña nunha nova voz do galeguismo que renace naquela xuventude universitaria ó abeiro da República. É nomeado secretario xeral da Federación das Mocidades Galeguistas. Colabora en *El Pueblo Gallego*, *A Nosa Terra*, *El Heraldo de Galicia*, na revista *Nós*. Ó rematar a carreira de Dereito incorpórase á docencia universitaria como profesor auxiliar de Dereito Civil. En xullo de 1936 era delegado do Partido Galeguista no Comité do Frente Popular de Santiago. O golpe militar do 18 de xullo deixouno acurrulado e sen voz. É deposto como profesor universitario e prohibéselle residir en Santiago. Ten vinte e tres anos.

En 1939 instálase definitivamente en Vigo. Traballa como pasante no bufete de avogados de Paz Andrade. Dá clases en varias academias privadas, utilizando unicamente o primeiro apelido para non ser identificado. Casa con Avelina. Comeza a colaborar na prensa co pseudónimo de Salvador de Lorenzana. Posteriormente usaría outros: Cosme Barreiros, Adrián Solovio e Adrián Soutelo. É o encargado de reorganizar o Partido Galeguista, converténdose nun dos seus principais responsables na clandestinidade, enfrontándose así a todos os riscos que tal feito comporta naqueles momentos. Estamos nos primeiros anos corenta. Prosegue a súa loita galeguista e a súa actividade xornalística. A través de Luís Seoane, estreita as relacións cos galegos de Bos Aires.

En 1949 encárgase de coordinar o suplemento literario bilingüe que saca á rúa o diario compostelán *La Noche*, no que colaboran os máis notables intelectuais do noso país. Desde o primeiro momento as autoridades do réxime miran con lupa o seu contido, pois nel aparecen traballos cun acento claramente galeguista que contribuíron, dentro do que cabe, ó rexurdimento da nosa lingua e da nosa cultura despois da guerra, polo que axiña sería prohibido.

O día do Apóstolo de 1950 un grupo de galeguistas funda a Editorial Galaxia, con sede en Vigo. Ramón Otero Pedrayo é nomeado presidente da entidade, Ramón Piñeiro director e Fernández del Riego secretario. Os dous últimos dirixirán a revista *Grial* ata o número cen (de 1963 a 1989). Nesta nova etapa (a primeira fora prohibida), tanto a revista como a editorial serán dirixidas por Carlos Casares. Na casa que Del Riego tiña en Coruxo celebráronse varias reunións previas á fundación de Galaxia e discutíronse cuestións importantes no eido da cultura e da política galegas durante moitos anos.

Fernández del Riego traballou así mesmo para as revistas *Industrias pesqueras* e *Industrias conserveras* que dirixía Valentín Paz Andrade, pero el ocupase de case todo,

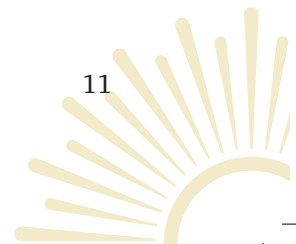
como ocorría en *Grial*. Durante vinte anos escribe para a revista *Galicia* do Centro Galego de Bos Aires unha crónica mensual sobre a actividade cultural de Galicia. Segue a colaborar intensamente nos periódicos. Ó longo dos anos vai publicando numerosos libros sobre moi diversos temas, entre eles *Cos ollos do noso espírito* (1949), *Historia da Literatura Galega* (1951), *Escolma da poesía galega. Os contemporáneos* (1955), *Letras do noso tempo* (1974), *Antolín Faraldo, un gran precursor* (1978), *Pensamento galeguista do século XX* (1983), *O señor da Casa Grande de Cima de Vila* (1988), *O río do tempo* (1990), *Diccionario de escritores en lingua galega* (1990), *Cartas de Luís Seoane desde o exilio* (2002), así como a novela *O cego de Pumardón* (1992).

Desde 1964 dirixiu a biblioteca da Fundación Penzol de Vigo ata pouco antes da súa morte, cando xa non podía ler nin escribir. Creou ou impulsou moitas iniciativas culturais e literarias, entre elas a colección de poesía *Salnés e Illa Nova* de narrativa, así coma o Día das Letras Galegas. En 1995 doou a súa biblioteca, a súa colección de arte e o seu arquivo á cidade de Vigo.

Foi elixido membro de número da Real Academia Galega en 1960. O seu discurso de ingreso, lido o 26 de novembro do mesmo ano, versou sobre *Un país e unha cultura. A idea de Galicia nos nosos escritores*, ó que lle respondeu Ricardo Carballo Calero. En 1997 sería elixido presidente, cargo que ocupou ata 2001, cesando a petición propia por cuestións de saúde. Durante o seu mandato foron reformados os estatutos da Academia, e deulles entrada na mesma a varios escritores que foran vetados na etapa anterior.

Entre as moitas distincións e honores que se lle outorgaron a Paco del Riego destacan a Medalla de Ouro da Cidade de Vigo, o premio á Creación Cultural da Xunta de Galicia, a Medalla Castelao, o premio das Artes e das Letras de Galicia, o premio Otero Pedrayo, así coma os nomeamentos de Galego Egreixo polos Premios da Crítica de Galicia e de doutor honoris causa pola Universidade de Vigo.

Nos parladoiros literarios que se celebraban nos cafés de Madrid a mediados da pasada centuria -ós que eu asistía frecuentemente-, dicíase que Camilo José Cela era máis escritor que novelista, que Fernández Flórez era máis xornalista que novelista, que Azorín era un mestre da crónica, e que Hemingway era máis reporteiro que narrador. Nun coloquio que se celebrou no Ateneo madrileño sobre literatura e xornalismo, no que interviñeron Julio Camba, Fernández Flórez, Concha Castroviejo, Miguel Delibes e María Luz Morales (todos escritores e xornalistas de gran

prestixio e todos galegos, menos Delibes), contestando a unha pregunta sobre o tema, Camba dixo: “Un escritor é un escritor e un xornalista é un xornalista. Isto debe quedar claro. Pero en caso de dúbida á hora de definilos chaménlles a todos escritores, pois así sempre quedarán conformes, xa que escritores son todos os que escriben, como pintores son todos os que pintan, aínda que sexa con brocha gorda. Que lles chamen escritores gústalles moito, máis que se lles chaman xornalistas”, engadiu o autor de *A casa de Lúculo*.

Non resulta nada fácil separar (ou meter no mesmo saco) ós escritores e ós xornalistas porque son e non son a mesma cousa, xa que todos escriben. Con todo, ó meu ver, as diferenzas existen. Cales son? Ás veces non é doado atopalas para poder localalos no seu verdadeiro espazo profesional. Eu diría que xornalista é aquel que traballa e escribe (cando escribe) sobre a actualidade, sempre con urxencia e co máximo aforro de palabras, arredor do que está a acontecer no mundo, e o escritor é aquel que escribe libros sen ter en conta nin a actualidade nin o tempo.

Unha cousa, xa que logo, é a redacción dun medio de comunicación na que traballan moitas persoas e onde entran en xogo funcións que ás veces pouco teñen que ver coa escrita (si coa técnica ou coa ciencia da información), e outra cousa moi distinta é escribir libros, especialmente narrativa de ficción, onde unha soa persoa ten que facelo todo. Aquí, naturalmente, o tempo e a actualidade non contan. Vendo así as cousas, as diferezas son moitas entre o quefacer dun xornalista e dun escritor. Con todo, hai unha liña que dalgunha maneira os une. É a mesma liña que os separa. Depende desde que lado se mire.

Dille Javier Cercas na súa famosa novela *Soldados de Salamina* a Roberto Bolaño, o malogrado escritor chileno, autor de *Os detectives salvaxes* e *2666*: “Non é o mesmo un xornalista que un escritor”. Contéstalle Bolaño: “Niso tes razón. Un bo xornalista é sempre un bo escritor, pero un bo escritor case nunca é un bo xornalista”. Engade Cercas: “Escribir nos xornais non é escribir”. Estes opostos puntos de vista son inevitables cando se fala do tema.

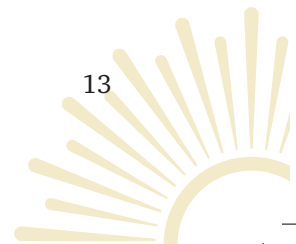
Un xornal sae á rúa todos os días á mesma hora. Escribir un libro, sexa cal sexa o seu contido, pode ser cousa de varios anos. Gabriel García Márquez tardou catorce meses en redactar *Cen anos de soidade*, pero empregou dezasete anos en soñala, artella-la e cocela na súa cabeza. O escritor pode escribir nos xornais, e fano case todos, aínda que esa non sexa a súa profesión específica. O xornalista pode escribir libros, malia que o seu quefacer principal tampouco sexa ese. Por outra banda, hai xornalistas que

escribiron grandes novelas, cales son os casos de Ernest Hemingway, Albert Camus, Miguel Delibes e do propio García Márquez, por citar os nomes máis coñecidos (aquí cómpre engadir dous nomes galegos de hoxe, así mesmo ben coñecidos como escritores e xornalistas: Manuel Rivas e Carlos G. Reigosa. Outros, de onte, que é mester citar como xornalistas e escritores: os magníficos Julio Camba e Fernández Flórez. Hai moitos máis).

Un xornalista profesional debe saber facer (confeccionar) un periódico desde a primeira ata a última páxina, á parte de ser capaz de escribilo de cabo a rabo, sempre cun estilo puramente informativo, por máis que persoalmente teña preferencias por un xornalismo de opinión ou literario. Isto terá que deixalo para os comentarios. Un escritor (eu prefiro falar do novelista, que é o que coñezo un pouco), aínda que sexa colaborador habitual destes medios, non ten por que saber nin facer isto. El crea, inventa mundos, personaxes. E ten traballo abondo. Escribir *O Quixote*, *A montaña máxica* ou *Guerra e paz* require un grande esforzo, pois son moitas as horas, os días, quizais os anos que lle cómpre dedicar, tecendo e destecendo sen descanso a historia ata o punto final. Ademais, escribir estas e outras obras semellantes non está ó alcance daquel que só sexa xornalista e incluso de contados escritores. Todos non son xenios e para escribir tales prodixios literarios cómpre selo.

Un poeta pode ser xenial ós vinte anos, que eran os que tiña Pablo Neruda cando publicou *Vinte poemas de amor e unha canción desesperada*. Pero escribir unha novela comparable en calidade ó libro de Neruda, e á mesma idade, é moito máis difícil e son poucos os que o lograron. Carmen Laforet gañou o premio Nadal con *Nada* ós vinte e tres anos, novela que nunca chegaría a superar posteriormente a escritora catalá. Camilo José Cela editou *A familia de Pacual Duarte* cando tiña vinte e seis anos, media ducia máis có poeta chileno. Miguel Delibes así mesmo gañou o Nadal cando tiña vinte e oito con *A sombra do ciprés é alongada*, moi lonxe das súas grandes obras posteriores. Rafael Sánchez Ferlosio obtería este mesmo galardón ós vinte e nove con *El Jarama*, que tampouco superou nunca.

Así mesmo, Juan Antonio Payno gañou o premio Nadal coa novela *O curso* cando tiña vinte anos. Foi gloria dun día, pois do autor nunca máis se tivo noticia, pese a que publicou algunha cousa máis que pasou sen pena nin gloria. O lucense Xosé Lois Pereira acadou á mesma idade o primeiro premio Edicións Xerais de novela galega en 1985 con *As horas de cartón*, pero, como pasou con Payno, desapareceu na primeira revolta do camiño.

Rosalía publicou *Cantares gallegos* (un dos libros fundamentais do rexurdimento das nosas letras) ós vinte e catro anos. Un máis tiña Novoneyra cando imprentou *Os eidos*. Cunqueiro, vinte e un cando apareceu *Mar ao norde*. Manuel Rivas, vinte e dous cando saíu o seu primeiro poemario *O libro do entroido*. Ferrín, dezanove cando editou os sete poemas de *Voce na néboa* e un máis cando aparecen os contos de *Percival e outras historias*. E Manuel María, vinte cando foi imprentado *Muiñeiro de bretémas*. Otero Pedrayo fixera xa os corenta cando publicou *Os camiños da vida*, a primeira gran novela na nosa lingua. Blanco Amor superaba os sesenta cando apareceu *A esmorga*, asemade a súa primeira novela en galego. Cunqueiro tiña cincuenta e seis cando saíu do prelo *Merlín e familia* e un máis cando publicou *As crónicas de Sochantre*. Manuel Rivas cumprira os trinta e nove cando gañou o Premio Nacional de Narrativa co libro de contos *Que me queres amor?* e corenta e un cando apareceu a novela *O lapis do carpinteiro*. Xohana Torres tiña corenta cando publicou a novela *Adiós María*. Aquí si que atopamos notables diferenzas entre a idade dos poetas e a dos novelistas.

Malcolm Lowry, autor de *Baixo o volcán*, dixo que a novela hai que ir escribíndoa a medida que se vive. Ou sexa que, dalgunha maneira, cómpre vivila para contala ou imaxinala. Isto é o que fixeron todos os grandes nomes da literatura universal, desde Baroja a Conrad, desde Hemingway a Proust, desde Thomas Mann a Dickens ou desde Stendhal a Dostoiewski. Sen a experiencia, sen coñecer a vida e sen o esforzo non se pode escribir unha novela. Ningún libro.

Unamuno deixou escrito que os personaxes de ficción teñen dentro da mente de quen os crea unha vida propia, unha certa autonomía, e “obedecen a unha íntima lóxica da que non é de todo consciente nin o propio autor”. Quizais sexa así, porque os personaxes de ficción nacen tamén cun destino que teñen que seguir ata o final, a non ser que o autor prescinda deles por algunha razón. Por iso a don Miguel se lle rebela Augusto Pérez cando escribía a novela *Néboa* porque quere eliminalo, ó que el se opón. “Agora que vostede quere matarme, quero vivir”, dille a Unamuno, e a quen lle responde o escritor vasco: “Non es máis ca un produto da miña fantasía, non es máis ca un personaxe de novela”. Xa que logo podía *matalo*.

O xornalista non se fai nas escolas nin nas facultades do ramo. Faise no mundo frenético dun medio de comunicación. Nas escolas e nas facultades adquirense uns coñecementos teóricos básicos necesarios, pero ó cabo servirán de pouco mentres non se teña contacto directo cunha redacción de verdade. Os vellos mestres

sempre lles recordaban isto ós que empezaban, moitos deles cunha idea totalmente equivocada, incluso romántica (ou cinematográfica) do que facer informativo nun medio de comunicación de masas.

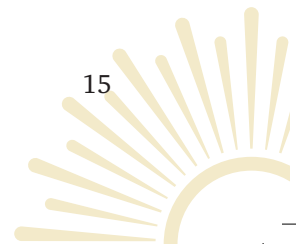
Por iso, cando os puñan a corrixir un teletipo sufrían a primeira impresión negativa. Pero cando escribían unha información asinada co seu nome erguíaselles de novo o espírito. Cando tiñan que coller por teléfono un suceso, por exemplo, e redactalo de acordo coas normas establecidas (onde, como, quen, cando) embargábaos outra volta o pesimismo. Aquilo non era o que pensaban. Só cando se aceptan e se superan todos estes inconvenientes se acaba coñecendo de verdade, amando ou odiando este oficio que, pese á dureza que implica, tamén ten o seu engado para os que o exercen con amor e vocación. Onde se aprende a ser xornalista é alí onde se fan os xornais. Escribir é outra cousa.

Malia que se poida pensar o contrario, hai xornalistas que escriben moi pouco ou non escriben nada, pero son moi escasos ós que non lles guste facelo e que o seu nome apareza, polo menos de cando en vez, no medio en que traballan. Escribir é o que os identifica. Mais cómpre ter en conta que a maior parte do material que sae publicado nun xornal chega a través de axencias ou dos correspondentes, redactado por xornalistas moitas veces anónimos. De aí que a maioría das horas de traballo dun redactor as teña que empregar en ordenar, seleccionar, corrixir, titular e adaptar a información ó espazo de cada páxina, logo de incluír a publicidade.

Tampouco existen normas válidas para escribir unha novela, aínda que haxa moitas teorías sobre o tema. Incluso se anuncian “talleres” e “academias” onde se di que se ensinan estas cousas. Unha tomadura de pelo. Para escribir unha novela non só hai que saber escribir, mellor ou peor. Cómpre ter algún talento, cousa que non se aprende, porque o talento nace -ou non nace- con cadaquén. E sen talento resultaría imposible escribir o *Quixote*, esculpir o Pórtico da Gloria, pintar os frescos da Capela Sixtina ou componse as partituras da *Novena sinfonía*.

Escribir unha novela, xa que logo, ten que aprendelo cada un á *súa* maneira se de verdade se ten vocación, condicións, paciencia e sobre todo lendo moitas novelas, boas e malas, escribindo e botando á papeleira o escrito e empezar de novo. E como dicía Hemingway “corrixir, corrixir, corrixir”.

Queres escribir unha novela? Como empezar? Isto é o máis difícil, segundo din os que as escriben, pero máis difícil é seguir, chegar ó punto final. A tarefa require unha gran concentración, un grande esforzo mental para crear e controlar todo o

proceso narrativo e non ir por onde non se debe e rematar perdido nun labirinto sen saída. O primeiro é ter unha idea e logo de tela, máis ou menos trazada, poñerse a escribila, tratando de coller o fío vermello que aparece na mente e seguilo, volvendo para atrás e continuar outra volta para diante de acordo cos borradores, coas notas, cos esquemas, coa inspiración e coa intuición, seguindo sempre ese fío misterioso que se acende e vai marcando o camiño.

Non sempre é doado atopar ese fío nin tampouco seguilo sen perdelo moitas veces segundo se vai escribindo, ó tempo que van xurdindo novas ideas que van ampliando e conformando o horizonte da ficción que se escribe. Pero antes cómpre soñar, pensar, vivir a historia que se quere contar coma se fose a propia, cal sinala Malcolm Lowry. E non desmaiar nunca, pese a que haberá días que non atoparás maneira de facer nada e serás presa do desámimo. Cando isto ocorre é mellor deixalo. Dar un paseo ou ir ó cine. O cine dá moito xogo.

Non podes aínda? Cres que es incapaz? Estás a pique de deixalo? Non o fagas. Cómpre intentalo as veces que faga falta. Perfil a trama outra volta e loita con ela e cos fantasmas que andarán soltos pola túa cabeza e te confundirán máis dunha vez. Escóitase a ti mesmo. Pensa na historia ata que non poidas pensar noutra cousa. Obsesiónate, emborráchate, enlouquece, íspete. Remexe a realidade coa fantasía. Rastrea no subconsciente.

Dúbidas? Dúbidas teralas sempre. É inevitable. Pero só insistindo irás para diante. Á gloria ou ó inferno. A intelixencia, que se che supón, a vontade e o sacrificio, daranche o pulo e a medida para conquerilo. O traballo será moito. Con iso tes que contar. Pero tamén che dará momentos de gran satisfacción. Estás a crear un mundo. Es un pouco deus. E non esquezas que escribir é tamén unha profesión que ten moito de oficio. Serache máis doado escribir o segundo e o terceiro libro có primeiro. Así irás descubríndote a ti mesmo. Madurando como escritor. Aprendendo. Configurando un estilo propio co que triunfarás ou non. “A min cada sílaba escrita custábame un esforzo brutal”, ten confesado Vargas Llosa referíndose ós seus comezos.

Dicía Álvaro Cunqueiro que para escribir o que hai que facer é poñer unha palabra detrás da outra e así ata o final (“relatar sinxelo e seguido”, son as súas palabras). Unha opinión a ter en conta, vindo de don Álvaro, pero máis ben para dar ánimos, pois escribir non é só poñer unha palabra diante da outra, como para facer unha parede tampouco basta con poñer unha pedra enriba da outra. Isto sábeno ben os canteiros, como tamén sabe o escritor que escribir non é suficiente. Hai que

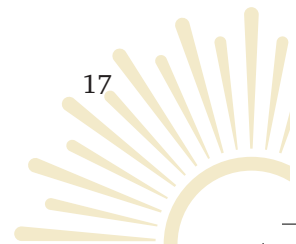
ir máis alá das palabras. Para Hemingway, unha novela ten que dicir máis cousas das que se len e puña como exemplo o iceberg. A novela ten que suxerirlle ó lector cousas que non están escritas.

Tense dito moitas veces, e desde hai moito tempo, que a novela está en crise. Máis aínda: que é un xénero esgotado, cando é unha das modalidades literarias que máis se len. Xa que logo, iso da crise e do esgotamento da novela non deben ser máis que vagas opinións de xentes que quizais non se paran seriamente a pensar do que falan, admitindo que a novela, naturalmente, como a poesía, o teatro ou o ensaio, pode ter mellores e peores momentos. O mundo sempre está en crise e cambia por unhas ou outras razóns. Iso sucedeu -e sucede- decotío a través da historia, antes e despois de que Spengler publicase en 1916 o seu famoso libro sobre a decadencia de Occidente. Pero as crises son necesarias para que as mentes cavilen, cambien, e o mundo evolucione. Canto non lles debe a humanidade ás guerras? Ortega aseguraba que case todo.

Eu coido que a novela non morrerá nunca. Mentres haxa homes e mulleres, mentres haxa vida, amor e odio, ricos pobres haberá novelas. Desde que o mundo existe, o ser humano necesita que lle conten historias -coma o neno necesita que lle conten contos para durmir- porque precisa vivir outras vidas, outras *realidades*. E sempre as necesitará para perder o medo que supón vivir cada día e ter outros *espazos* que o liberen e o protexan dun mundo xeralmente hostil. Nisto baseouse sempre o éxito do cine.

Nos últimos anos produciuse un renacer da narrativa en Galicia, onde a lírica se mantivo sempre en primeira fila e a niveis moi altos. A este renacer contribuíron notablemente os premios literarios que aquí xurdiron nos anos oitenta, creando un ambiente máis propicio para publicar, dándose así a coñecer moitos novos autores e aparecendo de tal maneira algúns importantes títulos. As editoriais tamén se modernizaron, o que así mesmo supuxo unha mellor promoción do libro en xeral. Claro que tampouco podemos ignorar as dificultades do momento que vivimos. E non só agora. Noutros tempos foi a censura. Polos anos sesenta apenas se publicaba entre nós media ducia de títulos en galego ó ano. En 1912, segundo a Federación Galega de Editores, foron máis de dous mil. Claro que seguen a baixar as vendas e as tiradas.

Eu négome a crer, xa que logo, que a novela estea en crise ou en decadencia, incluso hoxe en que semella que todo se afunde pola crise económica. Na época franquista houbo moitos atrancos por falta de liberdade, tanto para os libros como para

os xornais. E sen liberdade non se pode escribir nin se pode vivir. Merman as facultades creadoras e empobrécese, tamén, a mente dos propios lectores. Din que o libro non se vende. Nunca se vendeu moito, especialmente entre nós. Isto sabémolo todos. Pero máis ben por motivos sociais e culturais, non porque a novela estea en crise ou que, por ser novela, sexa un xénero caduco ou esgotado. Milan Kundera ten manifestado que cando escoita dicir que “a novela esgotou todas as súas posibilidades, doume conta de que penso o contrario: no transcurso da historia, a novela perdeu e deixou de explotar moitas das súas posibilidades”. Engade o autor de *A insoportable levidade do ser*: “Moitos impulsos para o desenvolvemento da novela que están ocultos en Sterne e Diderot non foron recollidos por ningún dos seus sucesores”.

Asegúrase que todos levamos un poeta escondido dentro de nós. Probablemente sexa certo. Outros din que a súa vida é unha novela. Tamén é certo. Toda vida é unha novela. Toda vida é unha historia. E a novela é unha historia real ou inventada ou ambas as cousas á vez. Hoxe incluso escriben novelas os poetas. Consideran algúns que é o xénero literario máis completo. O que verdadeiramente dá a dimensión dun escritor. Umberto Eco ten manifestado que a novela é a “máxima expresión da narratividade”. Xa que logo, escribir unha novela parece ser o soño de case todos. Uns conségueno e outros non porque quizais non todos teñen as forzas suficientes ou a paciencia necesarias para tal aventura. Unha novela, boa un mala, custa moito escribila, máxime se hai que traballar nunha oficina moitas horas ó día para poder manter a familia. Ademais, unha novela -calquera libro- nunca se remata de todo. Sempre quedan fíos soltos. E nada máis ver a obra publicada, o autor xa a escribiría doutra maneira.

Traballar nun xornal pode ser unha boa aprendizaxe para poder escribir cousas máis complexas, pero, como vimos dicindo, non é igual escribir nun xornal un comentario, unha crónica, unha reportaxe que escribir *Os irmáns Karamazov*. Isto é moito máis serio e difícil, só ó alcance dos escollidos. Pero non por iso se debe desistir. Tempo? Non penses no tempo se queres ser escritor. Nunca terás o suficiente.

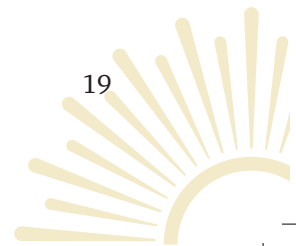
Tense dito igualmente que o xornalismo pode ser a tumba dun escritor. García Márquez nega esta aseveración. Con todo, sinala que cómpre saber retirarse a tempo cando se exercen conxuntamente estes dous “oficios rivais”, como lle chama o creador de Macondo. “Faulkner é un escritor que tivo moito que ver coa miña alma, pero Hemingway é o que máis tivo que ver co meu oficio”, puntualiza en *Vivir para contalo*.

Hemingway escribía con moita rapidez. O primeiro borrador que fixo da novela *Festa* rematouno en seis semanas, pero logo en corrixilo e darlle a forma definitiva empregaría seis meses máis. Hemingway sufría a “síndrome do reporteiro” (a celeridade), eiva común en todos os escritores que foron xornalistas. Por iso, segundo ten relatado el mesmo, a última páxina de *Adeus ás armas* tivo que reescribila trinta e nove veces. Baroja ten comentado que *Zalacaín o aventureiro*, un dos seus títulos de máis éxito, o escribira nun par de meses. En cambio, outras novelas súas, que el consideraba mellores e nas que traballou moito máis tempo, non acadaron tal recoñecemento. Isto ocorre con frecuencia.

No mundo das letras -e noutros mundos semellantes, cal é o das artes plásticas, poñamos como exemplo- as influencias son inevitables. Eu diría que máis que inevitables son necesarias. Así nacen as escolas, as modas, as xeracións, os mitos. Tería existido Faulkner sen Dostoiewski, James Joyce ou Kafka? Tería existido Proust ou Beckett sen Joyce? Tería existido Beckett sen Joyce ou Dos Pasos sen Huxley? Tería existido Cela sen Baroja ou Cunqueiro sen Valle-Inclán? Tería existido García Márquez e outros grandes nomes do chamado *boom* da novela hispanoamericana sen Faulkner, Hemingway, Proust ou James Joyce? Camus negou sempre que tivera influencias de Sartre, que seguramente as tiña, pero aceptaba que influíran nel, especialmente nos primeiros tempos, André Gide e André Malraux.

Todos os que escriben (ou mesmo os que pintan, non con brocha gorda), consciente ou inconscientemente, están tocados por algunha *maxia* allea que traen e levan os ventos que pasan soprando polo mundo. Son estrelas relucentes que marcan os camiños, que orientan. Uns creadores aliméntanse dos outros. Uns aprenden dos demais poñendo ó día as técnicas e as modas narrativas que xurdiron (ou van xurdindo), deixando nelas a súa propia pegada. Escríbense as mesmas cousas, pero doutra maneira, de acordo cos tempos que corren. Porén, cóntense como se conten as historias, os sentimentos fundamentais do ser humano seguen a ser os de sempre. Vargas Llosa sostén que non pode haber unha escrita vigorosa e creativa sen o proceso das influencias literarias.

O mundo dos escritores é un planeta no que viven deuses e tolos, descamisados e príncipes, no que brillan moitos astros, con máis ou menos intensidade, que cruzan e entrecruzan moitos camiños a través dos tempos por onde transitan, uns con máis sorte, outros con menos, uns inmortais e outros descoñecidos, pero que xuntos fan posible esa marabillosa e caótica Torre de Babel da literatura universal.

Un xornal, téñase en conta, non é máis ca unha presa de follas de papel escritas que pronto esvaece e leva o vento ou se converte en lixo. Unha noticia mata a outra noticia. Un xornal, xa que logo, é flor dun día. Ten poucas horas de vida, porque ó cabo dese tempo ha de saír outro que ocupe o seu lugar, onde aparecerán novas informacións. Un libro, pola contra, pode sobrevivir moitos anos (péñese nos poemas de Homero, nos textos bíblicos), pero hai moitos libros perdidos nas bibliotecas do mundo que nunca foron lidos por ninguén. Algo tristísimo.

Internet veu facer máis cómoda e rápida a escrita, aínda que non mellorou a prosa literaria nin a lírica dos nosos días, pero pode empobrecelas. Xa non se escribe nin se pensa sobre a branca textura dun papel, sempre íntimo e próximo, senón fronte á pantalla dun ordenador que nos conecta con todo o mundo (a través das chamadas redes). Gay Talese, un dos grandes nomes do xornalismo norteamericano dos nosos días, con máis de oitenta anos ás costas e en activo, autor de varios libros de éxito e de grandes reportaxes, di que non ten móbil, nin e-mail, nin gravadora. Anda sempre cunha libreta e un bolígrafo no peto para tomar nota á man de todo, como facía cando empezou. “Non necesito máis -ten manifestado-. Á xente cómpre mirala ós ollos para saber que pensa. Non se pode facer unha entrevista seria por teléfono nin recibir informacións dos Departamentos de Prensa dos organismos do Poder, sexan do Goberno ou das poderosas empresas privadas”, filosofía que compartía o mestre polaco Ryszard Kapuscinski, morto en 2007, fieis cumpridores ambos da ética profesional (tantas veces profanada), da veracidade e do rigor informativo, hoxe en crise, no medio de tantas mensaxes emitidas polos novos aparellos, non sempre fiables. “O xornalismo non é profesión para cínicos”, dixo o polaco.

Mais, que se pode facer diante un caso coma o das filtracións de *Wikileaks* de documentos secretos do Departamento de Estado norteamericano? É un paso cara á liberdade informativa ou cara ó abismo? Quizais ambas as cousas á vez, porque pode darse a coñecer moito lixo tóxico perigoso para a seguridade do mundo. Despois da que armou o sueco Julian Assange hai un par de anos, a dúbida imponse. Non é peixe todo o que vén na rede.

Pío Baroja sempre foi criticado polos seus “erros” gramaticais. García Márquez, nas súas memorias *Vivir para contalo*, fálanos do drama persoal que tivo sempre coa ortografía. “Con dezasete libros publicados -sinála-, os correctores das miñas probas de imprenta hónranme coa galantería de corrixir os meus erros ortográficos como simples erratas”. Cando Gustav Flaubert estaba a escribir *Madame Bovary*

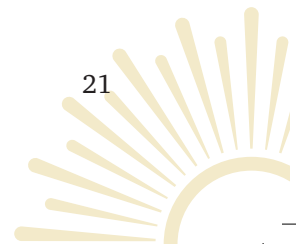
corruxía o orixinal ata a extenuación. Durmía co dicionario e a gramática da Academia Francesa sempre ó alcance das mans, erguéndose varias veces para reescribir o xa escrito ou tomar nota de cousas que se lle ocorrían de pronto. De noite xorden estas cousas. E acláranse aquelas ideas que de día poden resultar confusas. Había párrafos que redactaba ata dez veces despois de lelos en alta voz para comprobar o seu ritmo e a súa sonoridade. Flaubert confesa asemade que sufría náuseas cando ó final da novela describe o suicidio de Emma Bovary. “Sentía tan verdadeiramente o gusto do arsénico na boca, estaba tan envelenado eu mesmo, que sufrín dúas indixestións reais con vómitos”, ten comentado. Sen esta paixón que xorde cando se está a crear un mundo literario (de ficción) é imposible conseguir nada que mereza a pena.

García Márquez, nas memorias citadas, sinala así mesmo: “Son escravo dun rigor perfeccionista: ata un erro de mecanografía me altera coma se fose un erro de creación”. Nunha carta que lle manda a Carlos Fuentes despois de rematar *Cen anos de soidade*, comenta: “Ás veces quixera seguir escribindo o libro o resto da miña vida, en cen volumes, para non ter máis vidas ca esta”. Kafka dicía así mesmo que era perseguido loucamente polos soños literarios coma se llos gravasen a rabuñazos no interior do corpo, sen poder pensar noutra cousa, e só con esa obsesión que o martirizaba era capaz de escribir.

Cen anos de soidade tivo tanto éxito que deixou noqueados a moitos escritores hispanoamericanos diante o seu poderío narrativo. Habíaos incluso partidarios de *matar* ó seu autor, porque despois del, que lle quedaba a eles? Deus creara novamente o mundo en Macondo. Algo semellante pediran para Jorge Luis Borges anos antes. Tampouco soportaban a súa suposta superioridade.

A creación literaria supón tamén unha lenta preñez e un difícil parto. Xa que logo, os libros son fillos de quen os escribe. Tal vez por iso Flaubert pronunciou aquela frase tan rotunda: *madame Bovary son eu*, coa que lles tapou a boca a todos aqueles que especulaban sobre quen puidera ser a heroína verdadeira na cal se inspirara, pois aínda que a había -dunha ou doutra maneira os personaxes de ficción sempre se basean en modelos reais-, foi el o que a creou á súa maneira. Henry Miller dixo algo parecido cando publicou *Trópico do cancro*: “O libro son eu -manifestou-. Eu son o heroe”.

Está claro que un xornalista, no seu quefacer profesional, non necesita chegar ó esforzo mental dun novelista (dun autor teatral, dun historiador, dun poeta ou dun ensaísta), pero debe saber escribir de todo, cousa que non ten por que saber un

narrador ou calquera dos demais autores. Segundo os dicires dos vellos mestres da profesión (agora xa non quedan), “xornalista é aquel que escribe de todo e non sabe nada de nada”. É certo isto? Foi certo noutrora e pode que nalgúns casos aínda o sexa hoxe. Pero esta profesión evolucionou moito nos últimos tempos. Nun período de vinte-trinta anos pasou das linotipias e das tellas de chumbo que se colocaban nos cilindros das rotativas, ós máis sofisticados medios técnicos de impresión, recepción das noticias, tratamento de textos e imaxes. E o que sucedía hai tres décadas non debe suceder hoxe, cando os xornalistas están máis preparados e especializados (teoricamente), pero poden darse algúns casos, preto ou lonxe, tendo en conta que se trata dunha profesión moi complexa, quizais non perfectamente definida -tal vez sexa imposible definila-, chea de improvisacións e de rutinas, coas súas inevitables eivas, entre elas a falta de profesionalidade, de vocación, de credibilidade, sen esquecer o intrusismo, o factor económico, a deficiente política empresarial nalgúns casos, así coma os constantes e caros cambios tecnolóxicos.

Nos últimos anos, moitos xornais están a rebaixar os soldos para non recortar o persoal. Con todo, moitos profesionais están a quedar na rúa. Igualmente min-guan os contratos indefinidos e non se cobren os postos que quedan baleiros. Min-guan as subvencións ou van para “os amigos”. En pouco tempo pecharon en Galicia tres medios de comunicación escritos: o semanario *A Nosa Terra* e os diarios *Galicia hoxe* e *Xornal de Galicia*.

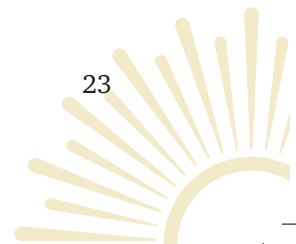
A revista *Periodistas*, voceiro da FAPE (Federación de las Asociaciones de Periodistas de España), comentaba no seu número correspondente ó inverso de 2012 que “a profesión sofre un auténtico atropelo”, advertindo que nos últimos dous anos perdéronse máis de tres mil cincocentos postos de traballo no sector, podendo incrementarse ata dez mil. A prensa está nun difícil momento. É evidente que o mundo cambiou. A información tamén. Os tempos son novos e novas teñen que ser, xa que logo, as medidas que se adopten para volver á normalidade, ó prestixio profesional e empresarial, á credibilidade perdida e a unha economía saneada. Mais, como? Esa é a gran pregunta. Quizais as cousas xa non volvan ser como foron. O recente intento de controlar ós redactores dos informativos de Televisión Española (unha nova censura que non prosperou de momento), non fai presaxiar nada bo. Todos os que mandan soñan con poñerlles o bozo ós xornalistas e arrincarlles das mans o chamado segredo profesional. E todos os xornalista soñan coa gloria dun Watergate coma o que obrigou a dimitir ó presidente Nixon en 1974.

Por outra banda, os xornais están a recibir hoxe un excesivo volume de información, especialmente de carácter político e económico. Cada vez estamos peor informados debido á proliferación desmedida de noticias -moitas veces contraditorias e confusas- que nos invade. Pero as noticias poden vir (e veñen frecuentemente) alteradas desde a fonte que a produce. Todos sabemos que os centros de poder elaboran mensaxes falsas de acordo cos seus intereses. E hai outras cuestións importantes das que os xornais non informan ou non informan o suficiente ou terxiversan as cousas debido ás intromisións dos poderes fácticos. Dunha ou doutra maneira, pois, a información sempre está manipulada. Por iso non saibamos nunca o que está a pasar de verdade. De aí a falta de credibilidade que están a sufrir hoxe os medios de comunicación.

Nun comentario de Javier Cercas que aparece na edición publicada recentemente pola Real Academia Española e a Asociación de Academias de la Lengua Española para conmemorar os cincuenta anos da aparición de *A cidade e os cans* de Vargas Llosa, di que en España non abundan as grandes novelas desde hai tres séculos. Para el, Clarín non é Flaubert, nin Galdós un Balzac, un Dickens ou un Eça de Queiroz. “Baroja e Azorín -sinala- son grandes prosistas, pero non grandes novelistas, como as de Unamuno ou Valle-Inclán, apenas poden compararse coas novelas maiores do seu tempo”. Quizais teña algo de razón Cercas, pero a continuación di que *Fortunata e Xacinta* e *A Rexenta* non desmerecen nada dalgunhas novelas de Balzac, Dickens ou Eça de Queiroz. En que quedamos? Xa sabemos que en España non houbo un Kafka, un Faulkner, un Proust ou un Joyce. Pero houbo un Cervantes e cinco premios Nobel de literatura. Por razóns obvias tampouco é igual publicar libros en España que en Norteamérica, Inglaterra, Francia ou Alemaña.

En Galicia tivemos, entre outros, un Otero Pedrayo (o primeiro gran novelista da nosa lingua), un Blanco Amor, un Cunqueiro, e tamén un Valle-Inclán, un Cela, un Fernández Flórez, un Torrente Ballester e unha Pardo Bazán, que non é pouco. Pero Galicia tardou moito en ser fértil en novelistas en lingua vernácula. Hoxe, felizmente, abundan os narradores tanto coma os poetas.

Camilo José Cela era un dos candidatos para ser nomeado director de *La Voz de Galicia* en 1950, tralo falecemento do anterior. A cousa non prosperou, e finalmente, o posto foi ocupado por Pedro de Llano, máis coñecido por Bocelo. Cela nunca foi xornalista, malia que tiña o título correspondente, dirixiu algunhas revistas e publicou frecuentemente artigos na prensa, onde incluso apareceron algúns dos seus libros. Cela foi un grande escritor e por iso lle deron o Nobel.

Algo semellante lle pasou a Cunqueiro. Escribiu nos xornais durante toda a vida. Dirixiu *O Faro de Vigo*, algo que non lle gustaba moito porque non lle ía o traballo rutineiro e escuro dos medios de comunicación. A el o que lle praciá era botar a voar a imaxinación e escribir, pero sen estar suxeito á disciplina nin ós horarios dun xornal. Foi outro dos grandes escritores galegos. Quizais só un inmenso poeta. Tense dito que convertía a noticia en literatura. A Fernández Flórez (o xornalista mellor pagado do seu tempo) molestáballe moito ser máis coñecido polos traballos que publicaba na prensa que polas súas novelas. Ánxel Fole traballou como xornalista moitos anos, pero asemade foi un magnífico narrador. Decía que lle tería gustado moito escribir unha novela, pero que non tivera as forzas suficientes.

Blanco Amor publicou catro novelas: dúas en galego (*A esmorga* e *Xente ao lonxe*) e dúas en castelán (*La catedral y el niño* e *Los miedos*) e outros diversos libros, pero foi *A esmorga* o título que o situou entre os grandes nomes da narrativa galega. Torrente Ballester declarou en certa ocasión que as primeiras cen páxinas de *A saga/fuga de J.B.* as escribira en galego, pero que non fora capaz de seguir. Ignoro se isto é verdade. Carlos Casares realizou unha fazaña descoñecida ata hoxe entre nós como columnista de prensa: escribiu unha sección diaria, sen faltar un día, durante trece anos nas páxinas de *La Voz de Galicia*, titulada *Á marxe*, que era moi lida. Nela falaba de cousas pequenas, da vida de cada día, de historias marxinais e sen transcendencia (por exemplo, do seu gato Samuel), pero que supuñan un relax e unha desintoxicación no medio das demais informacións, sempre sobrecargadas de cuestións políticas ou sucesos desagradables.

Poucos foron os escritores dos séculos XIX e XX que non deron a coñecer todas ou a maioría das súas obras en suplementos especiais ou folletóns dos xornais antes de aparecer impresas en libro. Manuel Rivas quizais foi un dos últimos que pasou por esta experiencia, xa que en 1991 publicou en *La Voz de Galicia* a súa novela *O mellor país do mundo*, onde se dicía, por certo, que Manuel Fraga proxectaba facer un parque zoolóxico no monte Gaiás de Santiago.

Digamos, por último, que as noticias que máis chaman a atención non son as boas. Son xeralmente as malas, e máis aínda se delas se desprende algún recendo morboso. A noticia tampouco é que o can morda ó home, senón que ó home morda ó can. Vellos dicires do vello xornalismo que seguen vixentes nos nosos días e que a min, un vello xornalista, me prace recordar.

Grazas.

Resposta do excelentísimo señor don
Manuel Rivas Barrós

A RODA NUN MAR DE CENTEO

Hoxe é un día grande para a Academia, para as Letras galegas, para a literatura e para o xornalismo. Vai entrar un *afiador*. O mester de escribir tense comparado con moitos oficios humanos. E mesmo ás veces cos divinos. Non sen razón, pois ao cabo a boa obra literaria é un territorio onde abundan os pasais (corredores e galerías ás veces invisíbeis) que tecen o humilde e o sublime, nun incesante ir e vir, como a lanzadeira do tear. Velaí un oficio que ben acae como metáfora do escribir, e que ilustra esa semellanza entre o téxtil e o texto. O feitizo de escribir ten a calidade de vivir outras vidas. Lichtenberg, o grande filósofo de Gotinga, aquel ao que Sartre chamou “Esopo xorobado”, dicía nun dos seus ferretes aforísticos que “unha soa alma é pouco para un corpo”, pois “podería (un corpo) dar traballo doadamente a dúas almas”. O oficio de escribir é un xeito de dar traballo a unhas cantas almas. “Ser custodia de metamorfoses”, nunha feliz expresión de Elías Canetti. Así que ao longo do tempo, por quen escribiron, son moitas as comparanzas cos mesteres humanos. Houbo un tempo adolescente en que eu sempre reparaba nas existenciais máis aventureiras, establecendo unha relación de autenticidade entre a escrita e a vida, e de aí a nosa admiración instintiva por Rimbaud ou Jack London, ou galegos como Francisco Añón ou Manuel Antonio. Mais co tempo imos descubrindo que a densidade e intensidade de vida ás veces, moitas, ocúltase en existenciais ben anónimas ou de aparencia discreta.

O de afiador é unha cousa e máis a outra. O afiador non figura como un heroe ao uso, aínda que andara tantos ou máis camiños que Jack London, Bruce Chatwin ou, supoño, o doutor Livingstone. Mais hai no afiador, en canto escritor, un inconfundíbel xeito de andar. Por unha banda, o pulo ético dunha estraña obriga, emprendida con esa enerxía alternativa que puña Salvador Golpe, o autor de *Meus amores*, no seu lema: “Ande a roda!” Por outra, é un andar cara a dentro e cara a fóra, cunha melancolía de futuro. Podíamos dicir volvendo a Lichtenberg: “Camiñar de tal xeito que os pasos repiquen dentro das nosas cabezas”.

“Os escritores galegos escriben pró silencio, nunha lingua semimorta enxeitada polo indíxenas e sen eco posible nunhos lectores espectrais que mora nun pasado iletrado”. Esta diagnose non se refire a tempos remotos senón que é unha ollada ao noso presente, feita por un prezado e lúcido autor, Bieito Iglesias. Ten o vigor da

apocalipse ben contada, mais cando a lin estaba a pensar na roda do escritor afiador. No seu pulso realista, mais tamén irredutíbel.

-Ande a roda!

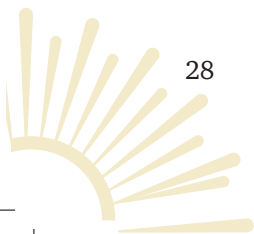
Vai costas e baixadas, vai a valmontes, pola intemperie, pola inclemencia; vai encontrar desolación onde agardaba hospitalidade. Mais tamén o abrazo radical do descoñecido, a ledicia esperanzada que produce o seu faiscar. “Teño noivados coa roda / da que nacín compañeiro / Imos sempre vencellados ó ar guindando luceiros”. É unha estrofa do *Romance do afiador namorado*, de Serafín Gómez Pato, que recolle Xosé Fernández Ferreiro nas súas *Memorias dun afiador rebelde*. Guindar luceiros. Ese dar da roda, ese dar da literatura. Confeso que me conmove, que quixera ser compañeiro, nesta visión do escritor como afiador. A roda é parte orgánica da metáfora. Ás veces a herdanza etnográfica está inxustamente desprazada por confundila coa sobada estampa pintoresca, mentres pasmamos, iso si, coa publicidade estupefaciente.

Mais, verbo da literatura, da literatura de Xosé Fernández Ferreiro, se falamos do afiador e a roda non só falamos dunha referencia etnográfica absolutamente engaiolante, non só falamos dunha biografía de “afiador” teimoso e rebelde, que tivo que pular a roda polos camiños da vida, senón que sobre todo, para o que hoxe nos convoca, falamos do afiador e da roda como unha tarefa odiseica na que ese movemento, o do afiador, transcende a rodeira. É dicir, o afiador Xosé Fernández Ferreiro vai rentes do chan coa súa roda caligráfica e elévase. Non se eleva para afastarse da realidade senón para mellor vela, cun realismo crítico, que permite o zoom da ollada para profundar tanto no microcosmos como na grande panorámica. O espazo da literatura é o da convulsión, o conflito, onde se libra a loita entre Eros e Tánatos. Nós temos a vieira, a cuncha de Venus, mais se hai unha creación simbólica que ilustra a síntese do movemento e do desexo esa é a roda. Na nosa Galiza, no simbolismo máis vizoso, todo vira. Viran as viradoiras dos oleiros. Viran as danzas. Viran ríos e mares e nos muíños. Viran circos, trisqueis e espirais nos petróglifos. Vira en lampos a luz do faro de Breogán.

Vira o afiador. O escritor.

Vira e vira Xosé Fernández Ferreiro.

Toda a súa vida responde a esa enerxía alternativa da stirpe que percorreu a esfera como un eido de seu. Son célebres as anécdotas dos afiadores que aparecen en Manhattan ou en Nova Zelanda e a quen cando preguntan como chegaron alí

eles responden cun lacónico: Detrás da roda! E con esa resposta non están a facer un chiste fácil, senón a explicar a milagre do mundo. A roda que transcende fronteiras, a roda do traballo, do desexo e da imaxinación. Ese construtivismo local e cósmico.

Todo isto, por suposto, ten que ver con Ferreiro e tamén, moito, co seu predecesor na cadeira da Academia, Paco del Riego, esa roda que tantos luceiros guindou por Galicia.

Eu souben de XFF cando era rapaz lector de xornais. Meus pais non tiñan daquela libros, mais tiveron a lucidez de subscribirse a un xornal seguindo a máxima brechtiana de que o xornal era o libro do obreiro. Alí lin, lemos, porque eran lecturas moitas veces colectivas, a serie de reportaxes de Fernández Ferreiro sobre Taragoña, a parroquia insurxente que cambiou de confesión relixiosa cando a Igrexa oficial forzou o traslado dun párroco moi prezado pola veciñanza e polo seu ideario próximo á teoloxía da liberación. Eran tempos ruíns, mais os veciños non achantaron a imposición e decidiran, como protesta, o facerse *protestantes*, que iso si que é protesta nestes eidos.

Na casa eran moi admiradores de Bocelo, Pedro de Llano, mais o primeiro nome que eu lembro, á parte del, o primeiro dun xornalista que asinara reportaxes, foi o de XFF. El xa escribira as crónicas da histórica loita de Castrelo de Miño, para evitar o asolagamento pola construción do xigantesco encoro, termendo moito daquela das presións dos grandes poderes. Presións que se repetirían cando o noso autor publicou a novela *Morrer en Castrelo de Miño*. Fernández Ferreiro estivo onde tiña que estar. Non só polo que contaba senón polo xeito de o contar. A roda, cando vai por diante, escoita o pobo, é un infalíbel e insubornábel magnetófono e altofalante.

Hai a mellor literatura nas crónicas de Fernández Ferreiro, mais tamén hai o mellor xornalismo na súa obra narrativa. Para iso cómpre desfacerse de prexuizados. Os prexuizados sempre aniñan na ignorancia.

Que teñen en común Balzac, Dickens, Cunqueiro, Curros Enríquez, Walt Whitman, Mark Twain, García Márquez, Valle Inclán ou Graciliano Ramos? Que todos escribiron en xornais. Mesmo a maioría criouse alí, nas redaccións. Certo que tamén houbo e hai posturas moi esteticistas, de xente que non mancharía por nada as mans da tinta da rotativa, agás, claro... para ler o seu nome nun titular destacado.

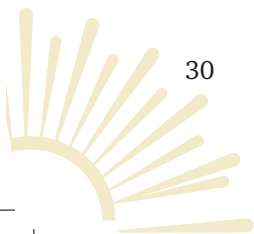
Tanto tempo pulando a roda do xornalismo, XFF ten dabondo experiencia para ilustrarnos sobre pontes e foxos nos espazos da literatura e o xornalismo. Seguro da súa xusta balanza, gustaríame darlle o trato de mestre, aínda que xa sei que sorrirá con escepticismo.

A roda de XFF vai solitaria mais tamén solidaria. Un dos seus máis intensos treitos foi o vivido en Madrid co grupo Brais Pinto, xusto o nome dun afiador da terra de Ferreiro, convertido nun símbolo de vangarda. Algo de especial e de suxectivo ten unha cultura que tal fai.

Como adoitar suceder, de XFF hai uns títulos que obtiveron, até o de agora, máis difusión e popularidade que outros. Pensemos en *Agosto do 36* ou *Morrer en Castrelo de Miño*. Os éxitos son bos, mais poden escurecer ou colocar en segundo plano obras non menos importantes e dotadas de coraxe creativa. Ler a enteira obra de XFF é unha das mellores aventuras ás que se pode entregar un lector na Galiza de hoxe. O río, os ríos, están moi presentes en case todos os seus libros. Pois así é o río do narrar de Ferreiro. Sen encoros, mais cheo de diversidade nos seus rumores, de fervenzas e veigas creativas. Eu convido aquí a esa aventura, a redescubrir os eidos e bisbarras do deambular ceibe de Ferreiro. A comezar, para min, e como unha obra mestra da narrativa contemporánea, o seu *Tempo de centeo*. Velaí a calidade da escrita que mostra o fondo histórico e sociolóxico da Galiza do século XX ao tempo que relata con anovada sutileza e maxistral tensión o asunto universal dunha primeira paixón amorosa.

Cada libro de Ferreiro é unha aposta radical no que se conta e no xeito de contalo. Dicía Sartre que a prosa sérvese das palabras, mentres a poesía serve ás palabras. Ferreiro serve ás palabras ao tempo que se serve delas. A gran verosimilitude da fala popular na súa obra non é incompatible, ben ao contrario, coa vontade de estilo, coa sutileza e calidade da sensacións.

Un dos desafíos que felizmente ten afrontado Ferreiro é o de dinamitar a fronteira, no que nela pode haber de falso e convencional, entre a chamada alta e baixa cultura, entre os asuntos da literatura culta e a popular. Son exemplares neste sentido *A morte de Frank González*, construído como un xogo paródico do western, e a extraordinaria *Corrupción e morte de Brigitte Bardot*, publicada en 1981, e onde a pescuda expresiva, os recursos parafilímicos, a quebrada musicalidade ou a alteración alucinóxena da conciencia, son ferramentas para describir as quebras persoais e sociais. Os sentimentos, as ilusións, os soños, convertidos en mercadoría.

Ese proceso de corrosión, de depredación, é algo que Ferreiro describe con potencia sinestésica, unha escrita que semella filmar, pintar, remoer, e que tamén abrangue o espazo rural e urbano, facendo estourar o costumismo e o eloxio de aldea, mais sen caer nun cosmopaleitismo. O capitalismo impaciente, depredador, o esmorecer dos valores de uso fronte os de cambio, o espolio da natureza vai parello ao espolio das almas e iso cóntase dun xeito exemplar en *Morrer en Castrelo do Miño*, datada en 1978, e outra marca senlleira, como xa citamos, na obra de Ferreiro. El é sempre orixinal, mesmo en asuntos históricos en que as rodeiras semellan deixar pouco lugar á innovación, como é o caso da criminalidade fascista despois do golpe de 1936, e que Ferreiro afronta de xeito sorprendente e conmovedor, sen concesións, na obra *Agosto do 36*.

Até aquí estes apuntes de recoñecemento e admiración. Sei que este non é o lugar para un completo despece bibliográfico. Por que e para que escribe o afiador rebelde? Dende logo por razóns persoais. Mais o home nacido en berce humilde en Nogueira de Ramuín, en 1931, tampouco refugou nunca o seu compromiso coa humanidade, a comezar pola súa nación. Datado na súa estadía de mocidade en Madrid, cóntanos Ferreiro dese compromiso vital: “Escribino nun papel co propósito de que un debuxante amigo –Xosé Antón Ledo- mo reproducise con boa letra para enmarcalo e colgalo da parede coma se dun diploma se tratar. Decía: “Xuro polo meu honor que todos os días da miña vida os dedicarei a defender os intereses de Galicia, especialmente a súa lingua e a súa cultura. Se así non for, non serei un home de honor.”

Benquerido Ferreiro. Hoxe é un bo día para ti. Mais coido que aínda o é máis para nós, para o país que ás veces semella espectral, pero que sabe estourar en sorprendentes rexurdimentos. Chegou o afiador! Chegou co seu ronsel de faíscas, a contravento, na intemperie, a roda incesante continúa nun mar de centeo.

A Coruña, 2013

